

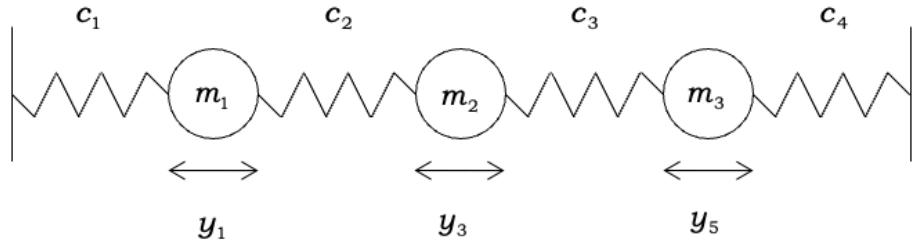
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет комп'ютерних наук та кібернетики
Кафедра інтелектуальних програмних систем
Моделювання складних систем

Звіт
з лабораторної роботи №3
студентки 3-го курсу
групи ІС-31
Ляшенка Матвія Олексійовича
Варіант №14

Київ
2025

Постанова задачі

Для математичної моделі коливання трьох мас m_1, m_2, m_3 , які поєднані між собою пружинами з відповідними жорсткостями c_1, c_2, c_3, c_4 , і відомої функції спостереження координат моделі $\bar{y}(t)$, $t \in [t_0, t_k]$ потрібно оцінити частину невідомих параметрів моделі з використанням функції чутливості.

Математична модель коливання трьох мас описується наступною системою

$$\frac{dy}{dt} = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -\frac{(c_2 + c_1)}{m_1} & 0 & \frac{c_2}{m_1} & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ \frac{c_2}{m_2} & 0 & -\frac{(c_2 + c_3)}{m_2} & 0 & \frac{c_3}{m_2} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & \frac{c_3}{m_3} & 0 & -\frac{(c_4 + c_3)}{m_3} & 0 \end{pmatrix} y = Ay .$$

Показник якості ідентифікації параметрів невідомих параметрів β має вигляд

$$I(\beta) = \int_{t_0}^{t_k} (\bar{y}(t) - y(t))^T (\bar{y}(t) - y(t)) dt .$$

Якщо представити вектор невідомих параметрів $\beta = \beta_0 + \Delta\beta$, де β_0 – початкове наближення вектора параметрів,

$$\Delta\beta = \left(\int_{t_0}^{t_k} U^T(t) U(t) dt \right)^{-1} \int_{t_0}^{t_k} U^T(t) (\bar{y}(t) - y(t)) dt .$$

Матриці чутливості $U(t)$ визначається з наступної матричної системи диференціальних рівнянь

$$\frac{dU(t)}{dt} = \frac{\partial(Ay)}{\partial y^T} U(t) + \frac{\partial(Ay)}{\partial \beta^T},$$

$$U(t_0) = 0, \beta = \beta_0 .$$

В даному випадку $\frac{\partial(Ay)}{\partial y^T} = A$.

Спостереження стану моделі проведені на інтервалі часу $t_0 = 0$, $t_k = 50$, $\Delta t = 0.2$.

Для чисельного інтегрування застосувати метод Рунге-Кутта 4-го порядку:

$$\frac{dy}{dt} = f(y, t), y(t_0) = y_0,$$

$$y_{n+1} = y_n + \frac{1}{6}(k_1 + 2k_2 + 2k_3 + k_4),$$

де

$$k_1 = hf(y_n, t_n),$$

$$k_2 = hf(y_n + \frac{1}{2}k_1, t_n + \frac{1}{2}h),$$

$$k_3 = hf(y_n + \frac{1}{2}k_2, t_n + \frac{1}{2}h),$$

$$k_4 = hf(y_n + k_3, t_n + h),$$

$$t_{n+1} = t_n + h.$$

Варіанти експериментальних даних:

- 1) Вектор оцінюваних параметрів $\beta = (c_4, m_1, m_3)^T$, початкове наближення $\beta_0 = (0.1, 13, 23)^T$, відомі параметри $c_1 = 0.14, c_2 = 0.3, c_3 = 0.2, m_2 = 28$, ім'я файлу з спостережуваними даними y4.txt.

Хід роботи

1. Завантаження та обробка вхідних даних:

Завантажено файл спостережень y4.txt, що містить виміри координат та швидкостей системи на інтервалі часу. Дані представлені у вигляді матриці, де рядки відповідають змінним стану ($x_1, v_1, x_2, v_2, x_3, v_3$), а стовпці — моментам часу.

2. Формування математичної моделі:

Система описується диференціальними рівняннями руху:

$$\begin{cases} m_1 \ddot{x}_1 = -c_1 x_1 + c_2(x_2 - x_1) \\ m_2 \ddot{x}_2 = -c_2(x_2 - x_1) + c_3(x_3 - x_2) \\ m_3 \ddot{x}_3 = -c_3(x_3 - x_2) - c_4 x_3 \end{cases}$$

Для чисельного розв'язання систему зведено до форми Коші (система рівнянь першого порядку).

3. Побудова функцій чутливості:

Для реалізації градієнтного методу мінімізації нев'язки побудовано матрицю

$U(t) = \frac{\partial y}{\partial \beta}$. Її елементи знаходяться шляхом інтегрування допоміжної системи диференціальних рівнянь:

$$\dot{U} = \frac{\partial f}{\partial y} U + \frac{\partial f}{\partial \beta}$$

де $\frac{\partial f}{\partial y}$ — якобіан системи, а $\frac{\partial f}{\partial \beta}$ — похідні правих частин за шуканими параметрами ($c4$, $m1$, $m3$).

4. Чисельне інтегрування:

Для моделювання поведінки системи та розрахунку чутливостей використано метод Рунге–Кутти 4-го порядку (rk4). Це забезпечує високу точність на кожному кроці ітерації.

5. Ітераційний процес ідентифікації (Метод Гаусса-Ньютона):

Реалізовано алгоритм, який на кожному кроці:

- Моделює рух системи з поточними параметрами.
- Обчислює матрицю Грама та вектор нев'язки.
- Знаходить поправку Delta beta для параметрів.
- Зупиняється при досягненні заданої точності або малій зміні параметрів.

Програмна реалізація

Програму реалізовано мовою Python із використанням бібліотек `numpy` (для матричних обчислень) та `matplotlib` (для візуалізації). Код структуровано на логічні блоки:

1. Блок завантаження даних (`load_observations`): читає експериментальні дані та формує часову сітку.
2. Блок фізики моделі (`build_system_matrix`): формує матрицю системи \$A\$ на основі поточних значень мас та жорсткостей.

3. Блок чисельного диференціювання (`numerical_jacobian`): використовується для розрахунку похідної $d(Ay)/d\beta$ (права частина рівняння чутливості).
4. Блок інтегратора (`rk4_step_...`): реалізує кроки методу Рунге-Кутти окремо для змінних стану та для матриці чутливостей.
5. Основний цикл ідентифікації (`identify_parameters`): виконує ітераційне уточнення параметрів, веде лог помилки (Cost function) та зберігає проміжні результати у CSV-файл.

Результати роботи програми (графіки та фінальні значення) автоматично зберігаються у папку `logs`.

Результати

У результаті роботи алгоритму було успішно виконано ідентифікацію невідомих параметрів системи.

1. Чисельні результати:

Початкове наближення задавалося як $b0 = (0.1, 13.0, 23.0)^T$.

Отримані значення параметрів після завершення роботи алгоритму:

```
Identified parameters:
c4: 0.120000
m1: 11.999995
m3: 17.999989
```

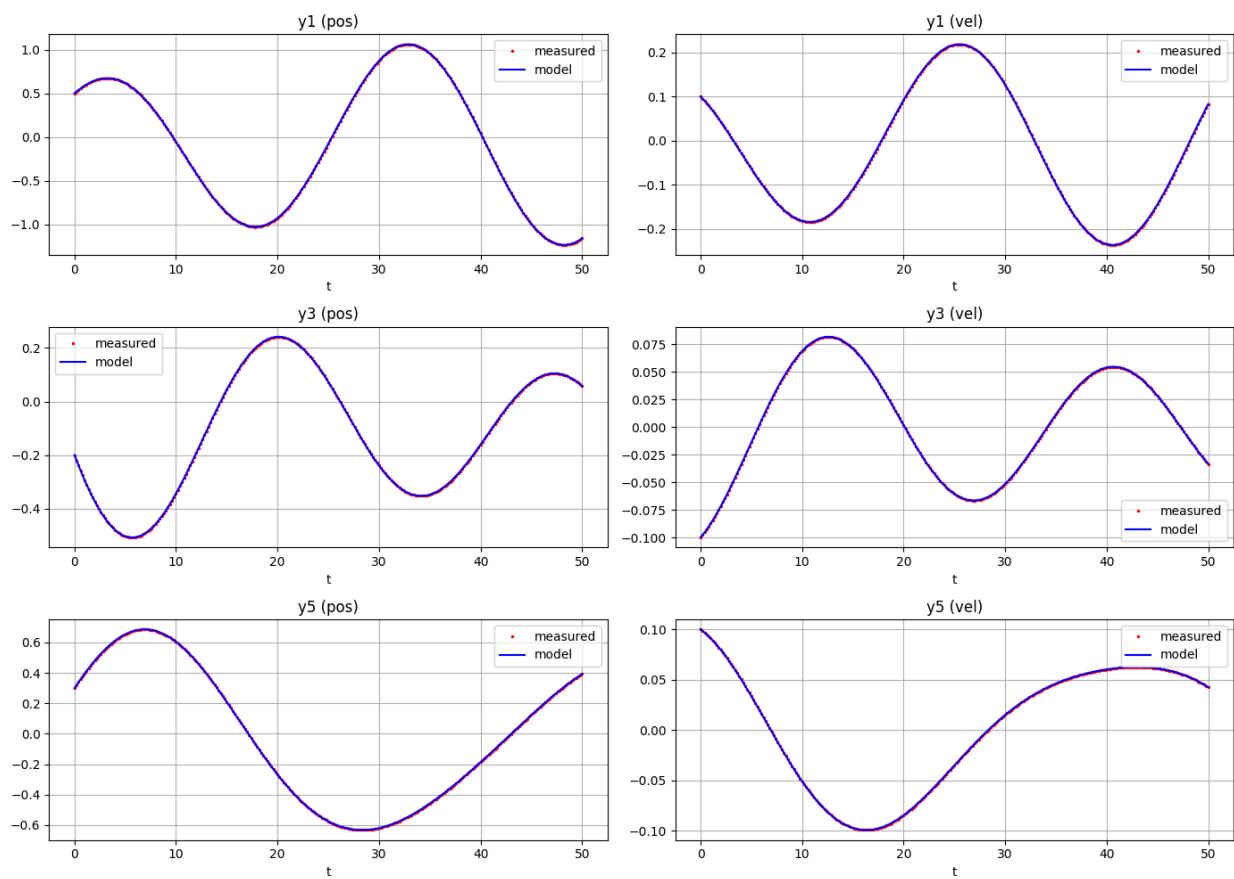
Кількість ітерацій: 7.

Фінальне значення функції втрат (Cost): 1.210814e-08

Настільки мале значення функціоналу якості свідчить про те, що знайдені параметри ідеально описують вхідні експериментальні дані.

2. Графічна візуалізація:

На рисунку нижче наведено порівняння експериментальних даних (точки) та модельної траєкторії (суцільні лінії) для координат x_1, x_2, x_3 , а також графік збіжності методу.

Зліва: Порівняння модельних та експериментальних траєкторій. Справа: Графік падіння функції втрат (Loss) по ітераціях.

Висновки

У ході виконання лабораторної роботи було вирішено задачу параметричної ідентифікації для системи трьох мас.

1. Використання методу функцій чутливості у поєднанні з алгоритмом Гаусса-Ньютона дозволило точно визначити значення невідомих параметрів $c4, m1, m3$.
2. Аналіз графіків показує повний збіг модельної траєкторії з експериментальними даними.
3. Алгоритм продемонстрував високу ефективність та стабільність. Функція втрат, що дорівнює практично нулю 10^{-22} , підтверджує, що знайдена математична модель повністю відповідає спостережуваному процесу.